

sve nas uputio, neka i sami pokušamo. To smo učinili. I ta stvar uistinu nije nimalo teška; teška je jedino onome, koji nije upućen u te tajne.

N. Buljan, teolog.

Na ovo ću pismo samo to nadodati: Po Francuskoj obilazi po gradovima A. de Saint-Genois (pseudonim mu je kod pisanja Dicksonn). On je već više medija raskrinkao, pa sada drži javne konferencije i otvoreno tvrdi, da je sav spiritizam prijevara i da će on iste stvari i spretnije isvesti jer je i sam izvrstan prestidžitater; on jamči i javno pozivlje sve spiritiste, neka ga samo pripuste svojim sjednicama i da će pri tome raskrinkati svakog medija. I gore navedeni student teologije u Krakovu kani ustati protiv spiritizma, netom dovrši svoje nauke. On veli, da u »nekim« spiritističkim sjednicama možda đavao ima udjela samo ¼%, ali je to samo kod divinacije, sortilegija i sl.; on odlučno zabacuje svaku materijalizaciju duha, pojave duhova u ličnom obliku, uopće sve ono što danas šire spiritistički mediji kao objektivnu pojavu i djelovanje duhova.

A.

Život prkršćanskih općina prema „Nauci dvanaest apostola“ u opreci sa konstrukcijama Harnackovim.

Život u prirodi stoji u imanentnoj akciji, u razvitku iz unutarnjeg principa, koji čitavo biće jedinstveno informira i razvija unutar granica jednog istog individualnog organizma. Tako se i život vrhunaravni u mističnom tijelu Kristovu od osnutka Crkve pa sve do naših dana pokazuje u jedinstvenom razvitku jednog te istog tajinstvenog organizma, što ga milost Duha Svetoga oživljuje i pomoću istih bitnih organa usavršuje te vodi do cilja njegovog. Kolika je razlika između neznatnog žira i veličanstvenog hrasta, koji se kroz dugi niz godina lagano i neopazice, ali ipak stalno uz povoljne prilike i kraj raznih zapreka razvija iz tog žira! No ipak imamo tu vazda jedan isti organizam, jednu istu biljku, koja se po nutarnjem životnom principu iz sićušnog sjemena u zemlji razvila najprije u malu klicu, što jedva proviruje iznad zemlje, zatim u malo stabalce, poslije u granato drvo i napokon u onaj kraljevski hrast, koji prkosi vjetru i oluji i širi sve naokolo svoje grane i grančice sa gustim i hladovitim lišćem. Sam Spasitelj ispoređuje kraljevstvo Božje na zemlji, t. j. Crkvu svoju, sa

»zrncem gorušičnim«, koje se u južnim krajevima razvija do pravoga drveta, tako da ptice nebeske dolaze i gnijezde se na granama njegovim« (Mat. 13, 31). Ma kako se očito i bjelodano diljem svih kršćanskih stoljeća pokazao ovaj divni jedinstveni i životni razvitak jedne iste Crkve Božje »u istoj nauci i u istom smislu« (Vincencije Lerinski): moderni racionalisti, kao da su slijepi kod očiju svojih i ne vide toga. Čujmo što

1. Adolf Harnack, jedan od modernističkih kolovoda

veli, ne o razvitku jedne iste Crkve, nego o tobožnjim neprestanim bitnim prevratima usred kršćanstva prvih vijekova. U jednoj recenziji izvrsnog djela Petra Batiffola »L'Eglise naissante et le catholicisme« (Pracrkva i katolicizam)¹ Harnack mora priznati, da se na temelju solidnih istraživanja drugih pa i Batiffolovih »katolički elemenat u povijesti razvoja kršćanstva ima više pomaknuti (prema kolijevci kršćanstva), nego li su to učinili mnogi protestantski povjesničari...«, i da uvažene protestantske crkvene historike ne će više danas sablazniti tvrdnja: Glavni neki elementi katolicizma sižu do apostolskog vremena, a to nisu samo periferični. Tako se čini, da je kolut zaokružen i gotov, i da je katoličko povjesničko shvaćanje pobijedilo, a da se samo nije osobito trudilo...«. Mjesto da bi tu činjenicu potvrdio, Harnack bez ikakva dokaza gradi sada tobože »nepremostive jazove između Krista i apostola«, nadalje »između apostola i onoga, što se pod njihovim očima pripravljalno ili izvršilo«. »Treće, veli on, vrijednost, djelokrug i red čimbenika u kompliciranom organizmu kršćanskih misli i crkvenih životnih oblika neprestano su se mijenjali do polovice trećega vijeka i zamjenjivali su odlučne akcente, a četvrto: ogroman elemenat, koji je djelovao od početka, t. j. pneuma ili elemenat neposredne božanske vezanosti (po karizmatskim ili čudesnim darovima) sve je više iščezavao, a time i individualna sloboda, koja je po njoj uvjetovana«.

To su puke fraze, koje osim četvrtog elementa upravo ništa drugo ne dokazuju, nego da je Crkva² od početka bila živi organizam, koji se doista sve više razvijao u svom životu. Što se tiče karizmatskih darova, priznajemo, da ih je upočetku više e se tako vjera i Crkva brzo rašire. Ali posve je krivo, što Harnack u tom gleda hitni elemenat, dok sam Spasitelj opominje apostole, da je to nešto nuzgredno, što dapače može postati pogibeljno. »Ne radujte se tomu, veli on, što vam se zli dusi pokoravaju, nego se radujte,

¹ Theologische Literaturzeitung (16. I. 1909.).

² Harnack nijeće jedinstvenu Crkvu, i zato mjesto izraza »Crkva« upotrebljava smiješne riječi o »kompliciranom organizmu kršćanskih misli i crkvenih oblika«, koje nemaju smisla, ako nije bilo jedinstvene organizirane Crkve.

što su imena vaša zabilježena na nebesima» (Luk. 10, 17). A šta istom veli apostol Pavao o karizmatiskim darovima? On je u 1. poslanici Korinćanima istakao razne karizmatске milosti, koje ne čine čovjeka svetijim, pa dodaje opomenu: »Starajte se pak za bolje darove; ja ću vam još izvrsniji put pokazati« (1 Kor. 12, 31). Po tom slijedi njegov hvalospjev ljubavi: »Kad bih jezike ljudske i anđeoske govorio, a ljubavi ne bih imao, bio bih kao mjeđ, koja ječi, ili praporac koji zveči...«. Vara se dakle Harnack, kada protiv Krista i apostola Pavla posve umjetnim i usiljenim načinom pretjeruje ovaj tobože »ogromni elemenat pneumatski«, kako bi iskonstruisao svoje tobožnje bitne razlike i promjene u kršćanstvu prvobitnom i potonjem. U ostalom nikad nije u Crkvi posve nestalo karizmatiskih darova, kako nam povijest svetaca i njihovih kanonizacija strogo dokazuje. Povrh toga Harnack kao monistički racionalist badava se poziva na »božansku vezanost« pneumatskih ljudi, kad ne priznaje ni osobnoga Boga.

Ipak se on usuduje dalje pisati ovaj nesmisao: »Poradi ovih činjenica (gore pretresanih) Crkva je oko godina 30., 60., 90., 130., 160. i 190. kraj kontinuiteta vazda bila bitno druga...«³ — Pa kako to, da nitko nije prije opazio ove tolike i bitne razlike ili bolje ovog neprestanog bitnog prevrata, revolucije, a ne evolucije u Crkvi prvih vijekova? Harnack se kukavno poziva na »imponderabilia« i na tobožnje »male kutiće u liniji historijskog razvoja« Crkve, a ti kutići da »u svojoj sumaciji vode do najvećih promjena smjera«. On priznaje, kako »nije teško i ujedno je veoma važno, dokazati, da se već u prvoj poslanici Klementa Rimskoga krije veoma veliki komad rimskog katolicizma«. Taj je »jaz gotovo neizmjeran« po Harnacku, koji zamjerava Batiffol-u, što on sve to ignorira, premda opet veli: »Oči ovog istraživačelja, koji je obilno dokazao svoju srčanost i svoju iskrenost, zastrte su te ne vidi, što treba vidjeti«. No na to možemo mi većim pravom odgovoriti: »Harnack i ondje nešto vidi, gdje nema ništa; pa gdje se konstatuje pravilna evolucija životnog organizma crkvenoga, on vidi »gotovo neizmjerne jazove«, što ih prije nitko drugi nije vidio. A na temelju takovih *halucinacija svojih on gradi svoju povijest tobožnjih bitnih promjena kršćanstva.*

*

Protiv ovih smiješnih konstrukcija o prevratnom razvitku prakršćanstva, koje su se na žalost također uvukle u neke hrvatske povijesničke udžbenike, cijenimo, da je od osobitog zamašaja, isporučiti kršćanstvo, kako ga prikazuju evanđelja i ostale novozavjetne knjige,

³ „Infolge dieser Tatsachen ist die Kirche um die Jahre 30, 60, 90, 130, 160 und 190 trotz der Kontinuität stets eine wesentlich andere gewesen.“

s onim kršćanstvom, koje nam se redom crta u »Nauci dvanaest apostola« i u poslanici Klementovoj prije konca prvoga vijeka. Nadalje ćemo u nekim posebnim značajnim crticama o sv. Ignaciju Antiohijskom, o sv. Polikarpu Smirnskom i o drugim nekim poapostolskim muževima vidjeti, kakovo je bilo kršćanstvo njihova vremena u početku i u sredini drugoga stoljeća, da po tom prijedemo na razvitak kršćanstva u vrijeme prvih apologeta i polemika protiv hereza i neznaboštva. Nepriistrano promatranje sjajno će utvrditi, kako se na kršćanstvu prvih i potonjih vijekova krasno obistinila priča Gospodnja o zrcu gorušičnom.

2. »Crkva« u Nauci dvanaest apostola.

Nije se bez osobite Providnosti Božje dogodilo, da se taj prkršćanski spis, komu se onamo od konca 11. stoljeća zametnuo svaki trag, u naše racijonalistično vrijeme (g. 1873.) opet otkrio u neznatnom pergamentnom kodeksu u knjižnici jednog carigradskog manastira, što pripada jeruzalemskom grčko-nesjedinjenom patrijarkatu. Obretnik Filotej Bryennios, profesor ortodoksne bogoslovije i potonji metropolit nikomedijski, izdao je g. 1883. »Nauku« u Carigradu uz predgovor i bilješke. Brzo iza toga zaredaše stotine novih izdanja istog spisa na raznim jezicima. Zadarski profesor Vučković izdao ga je 1885. u srpskom prijevodu, a u Vrhbosni g. 1906. izašla je moja opširnija rasprava »Prkršćanska Didahe i evolucijonisti o prkršćanstvu«. Danas se gotovo svi patrolozi slažu u tom, da je »Didahe« spis iz zadnjih decenija prvog stoljeća, i da se njome već opširno služio auktor t. zv. poslanice Barnabine. Pisac »Nauke« nepoznat nam je, ali nigdje ne spominje sam sebe kao apostola, nego je on izabrao natpis »Nauka Gospodnja po dvanaest apostola za narode (obraćenike iz neznaboštva)«, jer objektivno prikazuje nauku evanđelja, u koliko je to shodno bilo za lajike novih, tek nastalih i još nepotpuno organizovanih kršćanskih općina onoga vremena. Činjenica, što po »Nauci« ima još priličan broj karizmatičkih starješina (napose »proroka«), premda ih je već nestalo iz mnogih općina, te se napose »episkopi i dakoni« bez spominjanja prezbitera ističu kao jednako čašćeni zajedno sa karizmatičkim starješinama, ovlašćuje nas, da spis datiramo iz zadnjih decenija prvog stoljeća. Prilike, što ih papa Klement I. oko g. 96. crta u svojoj poslanici Korinćanima, dosta se slažu sa prilikama prikazanim u »Nauci«. Natuknuti crkveni ustav po Kihnu ipak se starijim prikazuje u »Nauci« nego u poslanici Klementovoj. U »Nauci« nema još sigurnih citata iz spisa sv. Ivana apostola, a drugi se tekstovi Sv. Pisma slobodno navode. I pisac Didahe nastoji, da istakne božanski autoritet nekarizmatičkih episkopa i dakona, kako to čini Klement protiv nekih buntovnika.

Didache je kratak priručnik za lajike ili priproste vjernike u više manje uredenim praktičanskim općinama gorovitim, valjda sirske krajeva, koje su nastale iz poganskih obraćenika. Jasno se mogu u tom spisu, koji ima opseg poslanice Pavlove Galaćanima, razlikovati tri dijela ili odsjeka. Ta se razdioba u moralne, liturgijske i disciplinarne ili crkveno-pravne upute dovoljno označuje također po obliku na početku 7. i 11. poglavlja.

Prvi je dio (pogl. 1.—6.) moralnog sadržaja te pod slikom »puta života i puta smrti« prikazuje u očinskim konkretnim opomenama jezgru kršćanskog morala, uključiv uz zapovijedi dekaloga i same savjete evandeoske, u koliko su se ovi mogli preporučiti i lajicima. Evo uvodnih riječi: »Nauka Gospodnja po dvanaestorici apostola (predana) narodima. — Dva su puta, jedan života i jedan smrti, a velik je razmak između ova dva puta. Put je naime života ovaj: Prvo, ljubi Boga, koji te je stvorio, drugo bližnjega svoga kao sama sebe. Štoga pak ne će da se tebi učini, nemoj ni ti drugomu. A nauka ovih riječi ova je: Blagosivajte one koji vas proklinju i molite se za neprijatelje svoje...« U 2. se poglavlju ističu glavne zapovijedi dekaloga protiv običajnih grijeha tadašnjeg vremena: »Druga pak zapovijed Nauke: Ne ubij, ne sagriješi preljubom, nekvari dječake, ne sagriješi bludno, ne ukradi, ne vraćaj, ne čaraj, ne ubij čedo pometa- njem niti ga smakni iza poroda; ne poželi, što je bližnjega. Ne zakuni se krivo, ne reci lažnog svjedočanstva, ne prokuni, ne osveti se...« U 3. i 4. poglavlju pisac osobito očinskim tonom i ponovnom apostrofom »Dijete moje!« prikazuje nam amplifikaciju prijašnjeg predmeta: »Sinko moj, bježi od svakoga zla... Ne budi gnjevljiv, jer gnjev vodi do ubistva... Sinko moj, ne goji zle požude... Sinko moj, ne gataj po pticama...!« Taj se put života pri koncu 4. poglavlja završuje preznamenitim opomenama, koje uz pracrkveni princip tradicije ističu i potrebu takove »ispovijedi grijeha u crkvi«, koja je spojena sa očišćenjem »zle savjesti« i usposobljuje vjernika, da dostojno »pristupi molitvi svojoj«, javnoj ili liturgijskoj i euharistijskoj, kako to razabiremo iz konteksta i iz paralelnih mjesta drugih apostolskih otaca:⁴ »Nemoj da ostaviš zapovijedi Gospodnje, nego čuvaj, što si primio, niti dodavajuć niti odzimajuć. U crkvi ispovijedi grijeha svoje i ne pristupi molitvi svojoj u zloj savjesti. Ovo je put života«.

Kod ovog brižnog isticanja načela: »Čuvaj, što si primio...« kao da već čujemo papu sv. Stjepana I., gdje sv. Ciprijanu u pitanju prekrštavanja heretika dovikuje onaj apostolski princip tradicije: »Nihil innovetur, nisi quod traditum est« (Nek se ništa novo ne uvede osim onoga, što je predano). Kako dakle Harnack može sanjati o »neprestanim bitnim promjenama«, koje su se tobože neopazice malo po

⁴ Isp. Vrhbosna, 1906., str. 3. Bilj. 2.

malo uvele, kraj tolikog konservatizma i »kraj svega kontinuiteta« u Crkvi prvoga vijeka? Za tekst o ispovijedi zanimat ćemo se поближе još malo kasnije. Ovdje nužgredno istaknimo, kako je taj tekst posve zajamčen i po malo preinačenom izvještaju Poslanice Barnabine (19, 12) o »putu svijetla i tmine«. Taj tekst također ovamo dobro pristaje, pošto je pisac detaljno uputio čitače da bi zamrzili pojedine grijehe, da po tom u 5. poglavlju, gdje crta »put smrti«, u kratko rekapitulira nabranje onih poganskih opačina uz opomenu: »Klonite se, djeco, od svega toga«. U zaglavnom (6.) poglavlju prvog dijela pisac iznova ističe načelo tradicije: Gledaj, da te tko ne zavede s ovog puta Nauke, jer te uči mimo Boga«. Uz to je ovdje riješena poteškoća o razlici između stroge zapovijedi i pukog savjeta evandeoskoga: »Ako bi možeš nositi čitav jaranj Gospodnji, savršen će biti. Ako li ne možeš (naime obzirom na savjete), što budeš mogao, to čini«. Napose pak u pogledu jela daje pisac poput apostola Pavla (1. Kor. 8, 4) samo preporuke uz jedinu strogu zabranu: »No posve se uzdrži od žrtve kumirske, jer je to klanjanje mrtvim bogovima«.

Prelazeći na drugi liturgijski dio (pogl. 7.—10.) pisac riječju: »Izrekavši prije sve ovo« upućuje nas, da su kršćani tada prije krštenja novih katekumena na glas, pa valjda i skupa sa katekumenima na pamet kazivali one moralne opomene, kao što djeca danas kod službe Božje složno, često i naizmjenice, na izust kazuju razne molitve i obrasci: 10 zapovijedi Božjih, četiriju djela vjere, ufanja, ljubavi i pokajanja, šest nužnih istina i t. d. Tu hipotezu možemo osobito utvrditi, što se tiče euharistijskih molitava u 9. i 10. poglavlju, gdje ima stalnih refraina, koji se vraćaju po stalnom redu. Bit će, da su neki vještiji vjernici ili valjda i sami liturgi u crkvi predmolili, a ostali su naizmjenice prihvatili, govoreći one lake refraine, što ih je svako dijete brzo moglo zapamtiti. Vjerojatnost ovog mnijenja, što sam ga već iznio drugdje,⁵ povisuje i ritmički oblik onih dobro odmjerenih i odsječnih rečenica u tim molitvama.

U ovom liturgijskom dijelu imamo dragocjenih razjašnjenja o sakramentu sv. krsta, o postu i molitvi i o Euharistiji. Sustavne uredbe katekumenata sa raznim skrutinijama još nije bilo; nego priprava za krst stajala je osobito u moralnom obučavanju kandidata o putu života i smrti. Ova se je uputa kadikad i napose izdala, kao što svjedoči latinski prijevod šest prvih poglavlja Nauke, objelodanjen od Schlechta po Münchenskom rukopisu. Ta je priprava kao i sama liturgija po »Nauci« još primitivnija nego ona, što je prikazuje Justin u svojoj 1. Apologiji sredinom drugog stoljeća, premda su i ovdje isti bitni elementi istaknuti. Didache naprosto veli u 7. poglavlju: »U pogledu krsta ovako krstite: Izrekavši prije sve ovo, krstite u ime Oca

⁵ Zeitschrift für kathol. Theologie, 1909., 672 ss.

i Sina i Duha Sv. u vodi živoj. Ako li nemaš vode žive, krsti u drugoj vodi; ne možeš li u hladnoj, onda u toploj. Nemaš li ni jedne ni druge (u obilju), izlij na glavu triput vodu u ime Oca i Sina i Duha Sv. A prije krsta neka poste krstitelj i krštenik, i ako koji drugi mogu; kršteniku pak naloži, da posti jedan ili dva dana prije».

Primjerno se dakle ističe ono otajstvo, po kojem se ulazi u Crkvu. Bitni se obred točno opisuje kao i u evanđelju, a bitno se pravo krštenika na Euharistiju također napose spominje na koncu slijedećeg 9. poglavlja, gdje je pisac ujedno natuknuo glavni plod sv. krsta: opravdanje po svetosti ili ulivenoj milosti Božjoj. Carigradski patrijarh Antim još je g. 1895. u odgovoru na očinski poziv Leona XIII. na uniju sa zapadnom Crkvom silno zamjerio krštenje polijevanjem kao novotariju;⁶ a Grci pa i neki drugi ortodoksni još i danas prekrštavaju odmetnike od rimo-katoličke vjere, jer da njihov krst ne vrijedi. Kako se to može složiti sa baš spomenutim historijskim svjedočanstvom »Nauke«, koje uz prvobitno krštenje zaronjenjem već u 1. stoljeću, i to na samom istoku, ističe i krštenje polijevanjem kao valjano, pa i dopušteno barem u nekim prilikama?

Post, koji je već tada bio uveden prigodom krštenja, dao je piscu povod, da u 8. poglavlju nadoveže neke opomene o redovitom postu kršćana. Ovi u opreci sa židovskim farizejima imaju postiti u srijedu i u petak, a ne u ponedjeljak i u četvrtak, da se i tim dobro raspoznadu u ono vrijeme, kada je i sama državna vlast rimska držala kršćane samo za sektu židovsku. Isto tako imaju kršćani svaki dan do tri puta izmoliti molitvu Gospodnju, koju pisac dosta točno⁷ po Mateju donosi, ali sa prastarom istočnom doksologijom na koncu: »Tvoja bo je moć i slava u vijeke«.

Osobito su zanimljive molitve 9. i 10. poglavlja, koje se danas općenito priznaju kao euharistijske molitve, i to kao molitve samih lajka, koji su kod same liturgije na ovaj način davali oduška pobožnosti svojoj. Prva se molitva zgodno shvaća kao pripravna za svetu pričest, ili kao neka vrsta predslavlja (prefacije); druga je po samom tekstu popričesna molitva. Evo teksta 9. poglavlja: »Što se tiče Euharistije ovako zahvalite (*ὁμολογισθήσατε*): Najprije u pogledu kaleža: Hvalimo ti, Oče naš, za sveti čokot Davida, slugu (*παῖδός*, pueri) tvoga, što si nam ga objavio po Isusu, Sinu (*παῖδός*, pueri, što znači ljubljenog Sina ili također vjernog Slugu) svojemu. — Slava tebi u vijeke! — A za lomljeni kruh: Hvalimo ti, Oče naš, za život i poznanje, što si nam ga objavio po Isusu, Sinu svojemu. — Slava tebi u vijeke! — Kao što je ovaj lomljeni kruh (kao zrnje) bio razasut na gorama (gorskim

⁶ V. Balkan, 1. sv. (1896.) str. 43.

⁷ Samo u 5. prošnji veli: Otpusti nam dug naš (u singularu), kao što i Ivan Krstitelj pokazuje Jaganjca Božjeg, koji oduzima grijeh svijeta.

nijavama), te se sakupio u jedno: tako neka se sakupi Crkva tvoja sa krajeva zemlje u kraljevstvo tvoje. — Tvoja bo je slava i moć po Isusu Kristu na vijeke.

Krist je sam sebe nazvao »čokotom«, a Bog kod starozavjetnih proroka zove puk svoj »odabranim čokotom«. Srodan je naziv »svetog čokota Davidova« u »Nauci« za euharistijsku krv Isusa Krista, kako već Klement Aleksandrijski na medi drugog i trećega stoljeća,⁸ a po njemu i Origen tumače taj izraz. Spasitelj se ovdje kao Mesija po čovječkoj naravi svojoj zove sin i ujedno vjerni sluga Oca nebeskoga, kao što i David sluga Božji. Isporedi Mat. 12, 18, gdje sam evanđelist tumači o Spasitelju Is. 42, 1—4: »Gle sluga moj, koga izabrah. Izabranik moj, koji je ljubimac duše moje. Duh moj stavit ću na njega...« Vidi također Djela ap. 3, 13. 26; 4. 27. 30. Božanska narav Isusova označena je u dvaput spomenutoj formuli krštenja u ime Oca i Sina (*vlođ*) i Duha Sv. To se krštenje na koncu istog poglavlja opet zove krštenjem »u ime Isusovo«, u koliko se ovdje označuje začetnik ovoga krštenja u opreci sa krštenjem pokorničkim Ivana Krstitelja. I Djela apostolska (19, 5) zovu krštenje kršćansko krštenjem »u ime Gospodnje«. Tumačenju riječi »čokota Davidova« i »lomljenja kruha« o Euharistiji ne smeta, što je u toj molitvi, namijenjenoj lajcima, najprije spomenuta Euharistija pod prilikom vina, jer iz 14. poglavlja i iz druge molitve razabire se pravi red, kojim »lomljenje kruha« pretječe zahvalu nad kaležem, pa i odmah iza one prve molitve slijedi opomena: »Nitko pak neka ne jede niti pije od vaše Euharistije, osim koji su pokršteni u ime Isusovo, jer je o tom rekao Gospod: Ne dajte sveto psima«.

Radi se dakle prema ovim zadnjim riječima o veoma svetom jelu i pilu, koje je isključivo vlastito kršćanina. No i sami kršćani po riječima 10. poglavlja ne smiju toj gozbi pristupiti osim ako su »sveti«, drukčije imaju pokoru učiniti. Badava su prije neki (Ladeuze) kušali, da sve ove euharistijske riječi tumače o ljubeznoj gozbi ili agapi, koja se u prvom stoljeću udesila iza euharistijske službe Božje. To je ovdje posve isključeno ne samo po gore spomenutim riječima, koje se obzirom na natuknutu disciplinu »arcani« ili otajstvenu frazeologiju (IX, 5: Noliŕe sanctum dare canibus) ne mogu drukčije tumačiti; nego i opisani plodovi toga jela i pila, što se u 10. poglavlju zove »duhovno jelo i pilo«, koje u opreci sa hranom zemaljskom daje »život vječni« po Kristu.

Evo teksta te druge ili popričesne molitve: »A pošto ste se nasitili, ovako se zahvalite: »Hvalimo ti, Oče sveti, poradi svetog imena tvoga, što si ga nastanio u srcima našim, i poradi poznanja i vjere i besmrtnosti, što si nam je objavio po Isusu, slugi svojemu. — Slava

⁸ Quis dives salvabitur, sp. 29.

tebi u vijeke! — Ti si, Gospode svemogući, stvorio sve poradi imena svoga, a jelo si i pilo ljudima dao za uživanje, da ti zahvale; nama si pak milostivo poklonio duhovno jelo i život vječni po Sinu svojemu. Prije svega hvalu ti dajemo, što si silan. — Slava tebi u vijeke! — Spomeni se, Gospode, Crkve svoje, da je oslobodiš od svakoga zla; da je usavršiš u ljubavi svojoj; posveti je i sakupi je sa četiri vjetra u kraljevstvo svoje, što si joj pripravio. — Tvoja bo je moć i slava u vijeke. — Neka dođe milost tvoja i neka prođe svijet ovaj! — Hosana Bogu Davidovu!« — Tko je svet, neka pristupi; tko nije neka čini pokoru. — »Maranatha (Dođi Gospodine naš)! Amen«. Prorocima pak, dopustite zahvaliti, koliko hoće.

U jednoj i drugoj molitvi euharistijskoj preznamenite su riječi, kojima se vjernici, t. j. ovdje i sami lajci imaju moliti za Crkvu, i to za sveopću Crkvu ili vidljivu zajednicu svih pokrštenih vjernika na zemlji, koja se ima »sa četiri kraja svijeta« sakupiti u nebesko »kraljevstvo« Božje. Takov se pojam Crkve posve protivni konstrukcijama Harnackovim o pojedinim međusobno neovisnim crkvenim općinama; po gotovu udara u oči ta opreka, kad u trećem disciplinarnom dijelu »Nauke« uvažimo neke bitne elemente prave životne organizacije crkvene, koja se istina u to doba nalazi još u razvitku, ali ipak jedinstveno nadovezuje na onaj pracrkveni ustav, što ga je Spasitelj u klici ustanovio (Mat. 16, 18—19; 18, 17—18; 28, 19—20), uvedavši bitnu razliku između Crkve, koja naučava, i onog podložnog dijela Crkve, koji sluša. Već su apostoli u ovom smislu ravnali Crkvom po vlasti božanskoj a isti su vlast svoju u pogledu uprave crkvene prenijeli »na biskupe, koje je Duh Sv. postavio, da ravnaju Crkvom Božjom« (Djela ap. 20, 28).

3. U trećem crkveno-pravnom dijelu »Nauke« (pogl. 11.—15.) nailazimo na dvije vrste crkvenih starješina, na t. zv. karizmatičke »apostole, proroke i učitelje«, i na redovite nekarizmatičke »episkope i diakone«. Pisac najprije naglašuje opet princip tradicije i suglasja sa dosada predanom naukom: »Tko god dođe k vama i nauči vas sve ovo naprijed spomenuto, njega primite. Ako pak sam učitelj iskvaren uči drugu nauku na zator, nemojte ga poslušati...« Po tom ističe, kako će prosti vjernici raspoznati i štovati prave karizmatičke starješine, to će reći: apostole, koji naokolo putuju, proroke i učitelje (*διδάσκαλοι*). Glavni praktični kriterij njihov za priproste lajke, koji nisu mogli u onim prilikama neposredno istraživati sveti red i kanonsku misiju njihovu, stoji u onom praktičnom načelu Kristovu: »Iz plodova njihovih spoznat ćete ih«. Ako se dakle putujući apostol ili prorok bez potrebe zaustavi kod njih više od dva dana, ili ako pri odlasku ište osim kruha još i novaca, lažan je prorok, jer sebičnošću svojom ruši evanđelje. I prorok, koji govori u duhu, neka se ne sudi, ako samo ima vladanje Gospodnje. Jer tu očito djeluje Duh Sveti.

Sličan se kriterij postavlja u 12. poglavlju za primanje putnika, da se kršćanska gostoljubivost ne izrabi. Prolazeći putnik nek se podupire dva ili tri dana, ako treba. Ali »neka ne živi u besposlici s vama kršćanin«, jer takov »trguje Kristom«.

U 13. poglavlju pisac daje upute za dužno uzdržavanje prokušanih proroka i učitelja, koji se žele stalno naseliti u takovoj općini. On primjenjuje tu zakon starozavjetni o davanju prvina ili desetina, a to napose obzirom na proroke obrazlaže ovim razlogom: »Oni su namime arhijereji ili veliki svećenici vaši«. Iz ovog razloga jasno se vidi, da se tu radi o takovim karizmatskim službenicima, koji imaju svećenički ili biskupski karakter. U svijetlu ove riječi lakše možemo također razumjeti konačne riječi 10. poglavlja, gdje pisac iza popričesne molitve veli: »Prorocima pak dopustite zahvaliti, koliko hoće«. Obrazac liturgije u ono vrijeme ne bijaše u potankostima ustaljen, te su karizmatski službenici kod t. zv. prefacije i drugdje često pod neposrednom inspiracijom Duha Sv. produžili svoju zahvalu u ime svekolike općine.

Važna je također u 13. poglavlju bilješka: »Ako nemate proroka, dajte (prvine ili desetinu) siromasima«. Jasno tu vidimo, da nije u to vrijeme svaka općina imala ni karizmatskog poglavara, ni uopće stalno prisutnog crkvenog liturga, jer u protivnom slučaju, vjernici bi ovomu imali davati prvine ili desetinu. To u ostalom potvrđuje opomena 15. poglavlja: »Izaberite dakle sebi za biskupe i dakone ljude vrijedne Gospoda, krotke i ne lakome na novac, i istinite i prokušane, jer vam i oni lakše služe službu (liturgiju) prorokâ i učitelja. Nemojte ih dakle prezirati; jer su oni vaši poštovani (οἱ τιμιώτεροι ὑμῶν) zajedno sa prorocima i učiteljima«.

Tu je ujedno natuknuto, kako su tadanji vjernici bili skloni donekle omalovažiti redovite nekarizmatske biskupe i dakone, jer su odviše držali do karizmatskih darova »proroka i učitelja«. I apostol Pavao imao se je boriti protiv precjenjivanja vanrednih čudesnih darova, a lako je moguće, da je pobuna nekih Korinćana protiv zakonitih crkvenih starješina u vrijeme Klementa Rimskoga u istom precjenjivanju imala svoj uzrok ili povod. Svakako je papa Klement protiv šuntonika u Korintu nada sve naglasivao službeni auktoretet i apostolsko poslanje zakonito izabranih prezbitera one crkve kao i u opće svih biskupa i dakona. U pogledu jačeg isticanja auktoreteta nekarizmatskih biskupa i dakona ne možemo dakle konstatovati nikakva jaza između Krista i apostola niti između apostola i popapostolskog vremena, nego samo pravilni jedinstveni razvitak jednog istog ustava crkvenog, čiju klicu nalazimo već u evanđelju. A povod su tomu razvitku posebne prilike sve manje potrebe i sve većeg nedostatka karizmatskih ljudi, koji bi prikladni bili za službu svetišta.

Vratimo se sad izostavljenom 14. poglavlju »Nauke«, koje je također veoma zanimljivo, u koliko nas upućuje u nedjeljnu žrtvenu službu Božju onih kršćana na koncu prvoga vijeka. Pisac veli: »Svakog pak dana Gospodnjega sakupite se i lomite kruh i zahvalite (slavite Euharistiju), ispovjedivši prije grijeha svoje, da bude čista žrtva vaša. A svaki, koji je u razmirici s prijateljem svojim, neka se ne sastane s vama, dok se ne pomire, da se ne bi oskvrnila žrtva vaša. Ovu bo je Gospod prorekao: »Na svakome mjestu i u svako vrijeme neka mi se prinese žrtva čista, jer sam ja Kralj veliki, govori Gospod, i imc je moje divno u narodâ«.

Istaknimo i ovdje neke historijsko-apologetske momente protiv racionalista: Euharistijska služba, koja se osobito u nedjelju slavila za sve vjernike, živo je središte crkvene općine u ovo vrijeme isto kao što prije u vrijeme apostola (Djela ap. 2, 42—46; 20, 7; 1 Kor. 15, 2) pa i kasnije u vrijeme Justina Mučenika i t. d. Ta se služba Božja naročito zove »žrtvom«, u kojoj se prema piscu ispunilo slavno proročanstvo Malakijino o čistoj jestvenoj žrtvi. Učestvovati u ovoj čistoj, jestvenoj žrtvi euharistijskoj smiju samo oni vjernici, koji su prije ispovjedili svoje grijeha te ne žive u neprijateljstvu s bližnjim. Ponavlja se drugim riječima opomena 10. poglavlja o potrebnoj svetosti za pristup onim euharistijskim tajnama, i ujedno se ističe oprosna moć ove ispovijedi, kao što već u 4. poglavlju. Kakova je bila ta ispovijed grijeha u potankostima, da li tajna ili javna, općenita ili posebna, direktno se ne kazuje. Ali dobro primjećuje stručnjak u modernim istraživanjima o sakramentu pokore i ispovijedi, O. Galtier D. I. u vrlo temeljitom članku »Pénitence«⁹ obzirom na ove tekstove Didaha: »Ovdje još više nego kod teksta apostola Jakova ispovijed se prikazuje kao nužno sredstvo za očišćenje duše.« S druge je strane poznato, da je na čelu ovim synaksama bilo svećenikâ, što ih također Didaha (15, 1) zahtijeva za ove funkcije liturgijske. Ništa dakle nije prirodnije, nego da si predstavimo ove svećenike, gdje se posebnom molitvom odazivaju ili odgovaraju toj ispovijedi vjernika...«.

Što se tiče liturga kod nedjeljne euharistijske službe savez misli između pogl. 14. i 15. uz partikulu (*odv*, dakle) strogo zahtijeva, da tu pomislimo na posebno kvalificirane i ovlaštene, pa zato i »časćene« službenike svetišta, kakovi su bili osim »arhijerejskih proroka« i »biskupi i đakoni, koji sami vrše liturgiju proroka i učitelja« (15, 1).

U zadnjem 16. poglavlju pisac Nauke još jedamput krepko potiče vjernike na budnost, revnost i postojanost, crtajući buduće strahote sudnjega dana i znake slavnog dolaska Kristova.

★

⁹ Dictionnaire apologetique de la Foi catholique, sv. 19, n. 21.

Didache nam dakle krasno prikazuje život pracrkvenih općina pri koncu prvog stoljeća, kako se jedinsteno razvija iz gorušičnog zrnca do one bujne klice, kojoj se divimio već početkom drugog stoljeća u poslanicama sv. mučenika Ignacija. Kao spojni ud između evanđelja i spisa apostolskih otaca taj je spis upravo neprocjenice vrijednosti. Stoga je F. Mourret sav spis u nepokraćenom prijevodu uvrstio u I. svezak svoje »Histoire generale de l'Eglise«. Cijenimo i mi to blago dugo zakopano!

I. P. Bock D. I.

Boljševizam u Mehiku.

1. Položaj.

Stanislav Petrovski je bio dulje vremena zastupnik boljševističke Rusije u Mehiku. Sada ga je zamijenila u tom svojstvu Aleksandra Collontain. Petrovski je izjavio o svom radu u Mehiku ovo: »Mehikanska je vlada u pitanju vjere sasna pošla za sovjetskom vladom«. Dalje je kazao, kako je predao komori zastupnika kazneni zakonik ruske države, te kako postoji solidarnost između ovih dviju vlada (Cfr. *Civiltà cattolica* 1926., str. 470).

Što hoće mehikanski boljševizam? Da uništi u Mehiku katoličku Crkvu. Krv katolička ondje već teče; era je katoličkih mučenika nastupila i sjajni primjeri, što ih mehikanski katolici pružaju, ne zaostaju za onima prvih kršćanskih vjekova. To je uistinu »la era de los mártires«; dakle najljepša stranica mehikanske Crkve.

Kako je došlo do tog progona? kako se tu katolike progoni? Naša je sveta dužnost, da o tome izvjestimo svoje čitatelje.

1. Mehikanski mestize ne će da bude Indijanac, a pristupa nema u španjolske kreole, jer kreol smatra mulate nešto nižim od sebe, kao što to čini i mulat prema čistom Indio. Kreol oponaša Evropejce, ali badava i bez uspjeha. Španjolci su propali za građanskih ratova, a kreoli preuzeše njihove predaje; mestizi govore o svojoj narodno-mehikanskoj kulturi i ne haju za evropejsku. Ovakav je Mehiko bez kritike primio socijalističke ideje i on je barometar evropejskih gospodarskih i idejnih borba. Mehiko je uopće ovih zadnjih 100 godina klastična zemlja revolucijonarne romantike. Nigdje na zemlji nema toliko zločina kao u Mehiku. U Njemačkoj na milijun stanovnika dolaze 3 zločina, u Italiji 97, u Mehiku hiljadu u godini dana. Tu su obične stvari: orobiti vlak i farme, hazardne igre, pobune i slično. Doslje